

Klaara Zetkin

# Maisterahwas

ja tema majandusline  
seisukord

J. Warja tõlge



*W. Warja*

№ 8

7 kop.

Kiara Zetkin

Lendlet

Ilmestys

suomen kirjallisuus

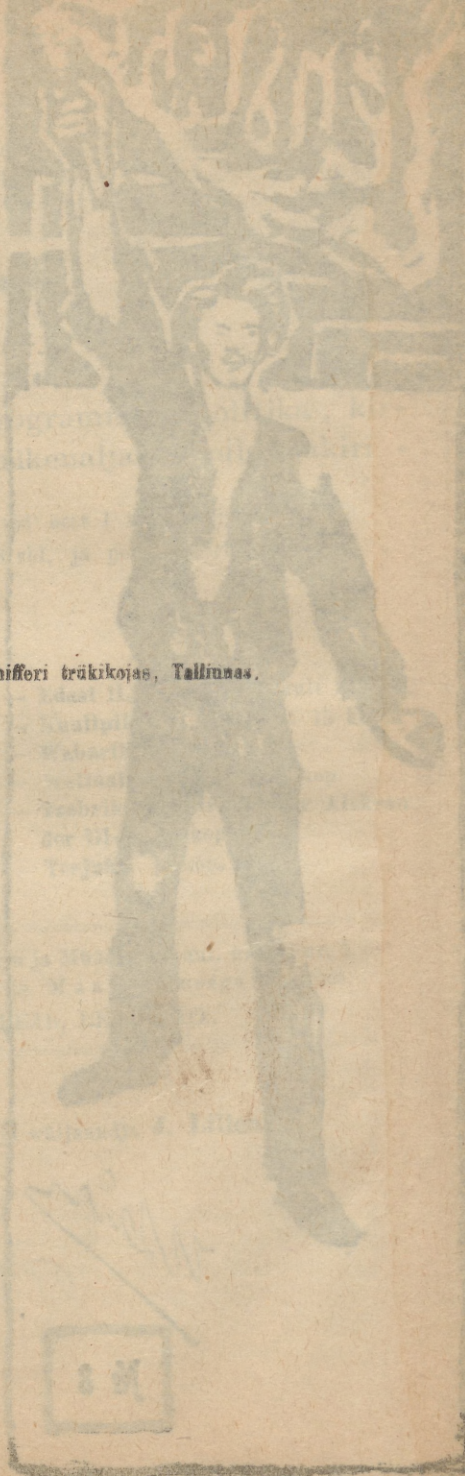
• • • • •

Trükitud M. Schifferi trükikojas, Tallinnas.

A. H. 1910



7 kop.





„loomulikust püüdest, igavesti naiselilt olla“ ei tule, nagu liig õrnatundeline eneseharmastus jeda tõendab.

Naisterahwa seisukord kujutab seltskonna seisukorda teatud ajajärgus, seisukorda, mis jaadustewalmistamise wahekorra peal põhjeneb. Reedsamad olud, mis majanduslise wabaduse põhjal naisterahwa seisukorda mitmesugustes ajajärgudes ära määravad, ünnitawad ka kohaseid aateid naisterahwa tegewuse kohta seltskondlikes elus.

Need aated kantakse harilikult sellepärast ilma ette, et jeda, mis tegelikus elus inetu on, ilusamaks, paleuslisemaks teha ja sellega tema tarwisolemist ning tulu näidata.

Käsuwalise seisukord algas naisterahwal sel ajal, kui wõitjad sõjamehed naisterahwaid warastasiwad ja neid endi esimiseks eromanduseks, oma kõige paremaks tööjõuks muutsiwad. Mees ütles, et ta naist raskejalgsuse ja imetamise ajal kaitseb, ja wõttis sellepärast ühiste tarwiduste eest hoolitsemise ja kohustetäitmise wälimise ilma wastu oma peale.

Selle läbi jai naisterahwas niihästi majandusliselt kui ka seltskondliselt mehe wõimu ja eestkostmise alla. Ühes sellega pandi alus ka ühtepuhku edenevale tööjautamisele kaheks tegewuse haruks: elu üllespidamise mureksimine ja kaitse jai mehe hoolets, tarbeasjade valmistamine ja majapidamine aga naise hoolets. See tööjautus oligi selle, nüüd juba ammu äraiganud, kuid kõwasti sissejuurdunud walearwamise põhjus, nagu oleks „maailm — mehe maja, maja — naise maailm“.

Pruut ei wiivitanud jeda wääramata tõeks kuulutamaist, mis wäginwalla abil kätte oli saadud.

See, et naisterahwas nõrk ja ajast mahajäänud on, jai aastasadade jookkul ühiseluliseks ujuõpetuseks ja põliseks põhjusmõtteks, mille peale terve kord oli ehitatud, kuida isikut kehaliselt, kõlbliselt ja waimliselt rusuda.

Patulangemisest Gewa süü läbi ja astetilistest (ihupiinamise-) õpetustest, mis kehalist karstust õpetasiwad ja naisterahwast patuhimu äratajaks olewuseks tunnistasasiwad, kes „ärapäästmist“ raskendab, järeldati jeda, et naisterahwas mehe käsualune on ja igas asjas tema sõna piab kuulma.

Nagu härg ujuteaduslisest waatekohast waadates selletarwis on loodud, et inimene tema liha wõiks süia ja tema nahast jaapaid valmistada, nii on naisterahwas juurema oja seaduseandjate ja mõttetarkade meelest selletarwis loodud, et inimesest, j. o. meest lõbustada, inimesesugu alal hoida ja kodu ettetulewaid töösi teha.

Naisterahwast on alati ühekülgijelt haritud ja teda ainult

ihale tegemisele ette valmistatud: ta pidi perekonnas ja perekonna tarvis mehe kaitse ja eestkostmise all tegem olema.

Kiitas perekondlikes piirkonnas oli naisterahwas tähtsam jaaduste valmistav jõud. Tööd, mis perekonna hea käekäigu alahoidmise ja selle tõstmise peale oli pöördud, oli tal palju. Seal juures jaiwad tema jaoks ainult kohused, kuna ta kõigest õigusest ilma jäi.

Mees oli, nõndaütelda, perekonna vastutav töödaja, kes naise tööjõudu eksploateeris ja tema tööd eluaegse ülespidamisega tajus.

Seni, kui puuduliste tööriistadega töötati, ei võinud ka naisterahwa tegemise piirkond laieneda. Puudulise tööjantuse tõttu oli naisterahwas perekonna külge jütud. Wana jaaduste valmistamises oli nii wäsitaw ja nõudis nii palju aega, et naisterahwas kõit oma aja ja tööjõu perekonna tarwilisemate tarbeasjade valmistamisele pidi pühendama.

See lugupidamine, mida hea perenaise wastu tema õigusega oteku peale waatamata üles näidati, tekkis majapidajate wastastikusest wahetorrast. Seda lugupidamist ei awaldatud perenaisele mitte kui naisterahwale, waid nagu tööjõule, mis perekonnale wara valmistas ja kogus, mida sel ajal kesi teine ei wõinud teha.

See ongi selle suure wahet põhjus, mis endise ja nüüdse majaperenaise wahel on. Esimise alandlit osa leidis enesele wanedes majanduslistes oludes wabandust. Praeguse perenaise osa on aga juba ammu majandusliselt ajast ja arust, mida millegagi wabandada ei wõi, sest et ühes tööstuseolude muutumisega ka mehe ja naise wahetord nii majanduslises kui ka perekondlises elus on muutunud.

See, et ainult naisterahwas perekonnas eneses perekonnale tarbeasju pidi valmistama, oligi põhjuseks, et nii kaua, kui niijugused tööstuseolud walitsetiwad, naisterahwaküsimusest juttugi ei wõinud olla.

Sel ajal wõis küll järkjärguliselt naisterahwa seisukorra parandamisest juttu olla, mitte aga naisterahwaküsimusest, selle sõna nüüdse mõttes, j. o. tema seisukorra põhjalikust muutmisest, sest et ühes sellega kõiges selleaegses seltskonna üleseades tingimata pööre oleks pidanud tulema.

Naisterahwaküsimus on niisamati kui töölisteküsimus suur-tööstuse sünnitused, mis aur ja elekter põhjani ümber muutis. See pole mitte politikaline ega kõlbline küsimus (ehk temas küll poliitikalisi ja kõblisi algaineid leidub), waid ta on majandusline küsimus.

Koduse orjana oli naisterahwas oma kodukolde külge jütud. Naisterahwawabastamise mõte ei wõinud senini tärgata, kui

masin oma kolina ja mürinaga naisterahwa wabastajana ei ilmunud ja tema majanduslist iseseiswust ei kuulutanud. Sel mõedul, kui tööstus aurujõu tarwituselewõtmiise läbi tööd kergemaks ja wiljakamaks tegi ja saaduste hinda alandas, kadus naisterahwa tegewusest üks tööharu teise järele ära.

Ühes koduse- ja käsitöö langemisega hakkas ka naisterahwa tegewus perekonnas samm-sammult langema. Suurtööstus hakkas kõiki tarbeasju nii odawa hinna eest walmistama, et nende lihtne kodune walmistamine asjata aja- ja jõuwaistamine oleks olnud.

Wanade luuleliste heade aegade pereema osa kautas kõit oma tähenduse. Endine hoolas majaperenaine, kes ise kõiki tarbeasju, nagu: seepi, küünlaid, äädikat jne. walmistas, kes ise letrats, kudus, wärwis, õmbles, ise leiba küpsetas ja elajaid tappis — niisugune perenaine on haruldaseks ajalooliseks nähtuseks, nõnda ütelda „majanduslikeks mammutiks“ jaanud. Riidetööstus ja walmisriietewabrikud hoolitsewad nüüd igajuguste lehatatete eest, kuna konserveerimise wabrikud paljudes asjades naisterahwast sõõgiainete walmistamisest wabastawad, nagu jahwtideleetmisest, sise-tegemistest ja soolamistest jne. Kõõdne tööstus walmistab need tarbeasju sagedasti niisamauguse hinna eest, nagu perenaijel ainult toores materjal maksma läheb. Besapejemine ja triikimine on pesunaiste töõ, mis juba enam ehk wähem suurtdõõnduse iselaadi kannab, kus ka juba masinaid tarwitatakse; majandusline edu püüab aga kõõgi tarbeasjade walmistamist perekonnast seltsforma kätte anda.

Mitmed töõstuseharud, mis saja aasta eest täiesti tundmata oliwad, on naisterahwast juba nüüd suuremast osast sõõkide-tegemisest wabastanud; suurte aurukõõkide ja kestwalgustuse ja joenduse sisseeadriue aga wiib „pudrupaja küljest wabastamise“ lõpule.

Nõnda siis lõpetas töõstuse abinõõude täienemine naisterahwa tegewuse perekonnas. See edu tekitas ühtlasi aga ka uued tingimised naisterahwa tegewuseks seltskonnas — „ilmaturul.“

Sedamõõda, kui majapidamine ifka enam ja enam oma mitmekesidust kautas, hakkas kodanline naisterahwas oma prii aega lõbustuste, mõnikord ka tõõise waimutõõ peale tarwitama, hakkas enesele põhjalisemat haridust nõõtama ja heategevates ettewõtetes enesele lõbu oõtima. Üleüldse hakkas ta aga pärast põõbret, mis majanduslistes oludes sündis, emase olewuse oõa etendama, jäi nagu uhtuseasjaks.

Et suurtdõõstus ka wäiketodanikuisejuse eluforra ümber muutis, siis pidiwad sellest seisusest naisterahwad endile misgiguust elukustet walima. Nad hakkasiwad kooliõpetajateks, hai-

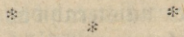
gerawitšejateks jne., eht pööraswad endid nende tööstuseharude poole, mis kunstide lähedal seiswad.

Mitte teadusejannu, mitte arusaamine, et naiste- ja mees-terahwas waimliselt ühesarnased on, polnud selle nähtuse põhjus, et naisterahwas haridust hakkas nõudma. Seda sünnitas öieti pööre majanduslistes oludes. See oli mõitlus leiwa pärast: naisterahwas pidi selle eest hoolitsema, et ta mitte nälga ei jääks, kui ta enesele meest tootjaks ei saa.

Naisterahwa püüdmine hariduse järele kaswis sel mõedul, kuida wäikekodaniku seisus kahanes.

Keedsamad majanduslised tingimised lõhtusiwad ka warandujeta rahwa klassidest pärit olewa naisterahwa endise seisutorra ja wiisiwad teda täitsa uuele tegevusewäljale — näpu- ja käsitöö juurde.

Rõnda oli siis naisterahwa tegewus lõpulistult perekonnast jeltskonda wiidud.



Etialgu meelitas wabrit naisterahwast wördlemisi kõrge tööpalka ja kergema tööga, kuid warsti tõmbas raudne waju-  
dusekäsi teda tööstusesse ja pidas seal kinni.

Iga uus ülesleidus, iga tehnikaline täiendus, mis saadustemalmistamist kergendas ja nõrga naisterahwa tööjõu tarwitamise võimalikuks tegi, suurendas aga ka tööta inimeste tagawarawäge ja alandas sellega tööpalka. Mehe teenistus ütši ei wõinud enam peret korrapärast ülewal pidada; sagedasti ei täitnud ta poisimehegi wäheseid tarwidusi. Hädaajunil pidi naine oma teenistuse mehe palgale juurde lisama, et peret ülewal aidata pidada.

Naisterahwa töö iselaad, maja wara hoidmine, hakkas waranduse nõutamiseks ja teenistuseks muutuma, kuid naisterahwal jai sellega ühes võimalikuks ka ilma mehe abita elada: tegewus uuel töowäljal tegi naisterahwale esiti võimalikuks täitsa iseseiswalt ennast üles pidada.

Uued kaubawalmistamise olud muutiswad naisterahwa tegewusewälja (perekonnas) ja ühes sellega ka tema jeltskondlise seisutorra ja sünnitasiwad wanas perekonna jisseseades, mis mehe walituse peale põhjenes, täielise pöörede. Naisterahwa endine tegewus hoidis perekonna koos; nüüdne tegewus on teda perekonnast wabrikusse kiskunud ja sellega endised perekonna alused ära lõhkunud. Ühes sellega oli ka naisterahwa majandus-

lisele iseiseismusele ja tema täielisele wabastamisele alus pandud.

Nagu alati, nii ei jõudnud ta sel torral seadused ega aated ennast uute majanduslike elu nähtuste järele muuta.

Põore naisterahwa majanduslikes ja seltskondlikes elus on ühündinud. Kuid tema poliitilise ja õiguslike seisukorra muutmise laheb ennast veel kaua oodata. Muutunud tööstuse olude tõttu on naisterahwas majandusliselt küll iseiseisew, kuid poliitiliselt ja õigusliselt on ta ikka veel mehe kaitse all.

Pärastine tööstuse edenemine läts sellesamas sähis Iga uus tehnikaline parandus ehk täiendus kistus tuhandeid naisterahwaid nende perekondadest ära ja wiskas neid turule. Müüdjel ajal ei walmista naisterahwas tarbeasju mitte oma perekonna tarmis, nagu enne, waid ilmaturule müügiks.

Naisterahwa wabrikutöö on wägewaks majanduslikeks jõut saanud, mida majandusemees heameelega tarwitab.

Minult selle läbi, et naisterahwas oma tööhõudu pakkuma hakkas, suurendas ta pakutawa tööhõu hulka niipalju, et seda rohkem sai kui waja oli, ja wähenas sellega tööpalka. Tööpalk langes mitmewõrra, sest et naisterahwatööd algusest madalamalt hinnati, kui mehe oma. Selle nähtuse põhjuseks oli see arwamine, et naisterahwa tööl suuremat wäärtust ei ole, sest et ta siamaani misgifuguseid wäärtusi turule müümiseks ei walmistanud.

Et saadused, mida naisterahwas koduses majapidamises walmistab, suurtöõnduses mehanikalisel teel walmistatud saadustega wõrreldes ainult wäike osa seltskonnale tarwilisest tööst on, siis tuldi sellele eksiawamisele, nagu puuduks naisterahwal tarwilik tööosawus. Teised põhjused, mispärast naisterahwa tööd meesterahwa omast odavamalt hinnati, on: tema wähemad jõuid ja wajadused ja see, et naisterahwas oma tööpalgaga ainult jau oma wajadustest täita jõudis, sest et ta kodused tööd tema toimetada olivad.

Wäga tähtis on ka jee nähtus, et naisterahwal enese kajudest arusaamine wähem oli, et tal ühistunne ja oma wäärtuse tunne puudus, mis aastasadade pikkuse orjapõlwe tagajärg on, jellepärast oli naisterahwas odaw ja pealegi sõnatuulelik tööhõud. Peale selle on naine mitmesgi tööstuseharus näidanud, et ta jeeal palju kasulikum ja osawam on kui mees.

Sellepärast pole imeks panna, et naisterahwas, keda jeei tähelegi ei pandud, mehele tööstusewäljal kardetawaks wõistlejaks on saanud. Ta on jeei kardetawam, et masinate tarwitusele wõtmisega juure kehaliiku jõu tarwitamine wähemaks jääb.

Igalpool, kus naisterahwa jõudu tööstuses tarwitama ha-

tati, on ta nagu saatusejunnil mehe tööpalka maha surunud ehk mceft koguni wäljatõrjunud.

Naisterahwatööl on ka oma kaaswõistleja, see on lastetöö: kõit inimesejuo töö piab aga alati masinaga wõitlema, kes teda ikka enam ja enam eemale tõrjub. Tööstuseolusti pole nii kawa wõimalik parandada, kui tööstus ettewõtjatele lijawäärnise allikaks on, mitte aga tööliste tarbete täitmiseks, nii kawa kui tööstuse eesmärgiks mitte äratarwitamine pole, waid müümine, niikawa kui ainult sellest juttu on, kuida odavamalt tööd walmis jaada ja kallimalt ära müia. Müüdne tööstus, mis eraomanduse peal põhjeneb, piab naisterahwa töbjõudu tarwitama, et sellega mehetöö- ja üleüldse tööhinda maha suruda.

Naisterahwatöö tarwitamisele tööstuses wastu jrista ja naisterahwast, nagu wanasti, kodukolde külge püüda tõita, on niikawa asjata, nagu Inglismaa käsitööliste katse, kes wabrikuid ja masinaid lõhkudes arwastawad, et nad sellega masinate läbi tekkimat wõistlust wõiwad ära lõpetada.

Naisterahwatööd täiesti ära häwitada ehk teda kitsendagi tahta (need juhtumised wälja arwatud, kus ta naisterahwa ja ta järeltulewa juo terwisele kahjulik on), tähendaks püüet ajaluo ratast tagasiwõtta ja awaldaks ühtlasi ka suurt arusaamise puudust meieaja majanduslikes ja seltseondlikes asjades.

Majanduslikes olud ei kujune mitte meie soowide järele. Kad ei küsi mitte Peetri ehk Juhani käest, kas nad oma kitsarinnalises õrnuses naisterahwast perekonna külge tahawad tõita wõi ei, kas nad teda majanduslikelt, poliitikalikelt ja õiguslikelt enese meelewalla alla soowiwad suruda ehk mitte. Majanduslikes olud ei käi mitte isiklike soowide järele: ainult majanduslike paratamatuse alla painutawad nad end, mis niikawa muutmata on, nagu loodusejõud. Selle paratamatuse junnil piab naisterahwas wäikekodanlaste hulamise peale waatamata wabrikutööstusewäljale jääma, ja selle tegewuse piirid lähewad päewpäewalt ikka laiemaks ja kindlamaks.

Majanduslike wajaduse junnil ei wõi niikasi: perekond kui ka kapitalist ilma naisterahwa-tööta läbi jaada. Mida enam kapitalist wõistluse junnil ja pankrotti jäämise kartusel jaaduste walmistamise kulusi alandab, jeda enam langeb üleüldiselt tööpalk, jeda wähem wõib mees perekonda ära toita ja jeda enam piab naine hädajunnil tööle minema.

Tööpalgaalandamine ei tule mitte sellest, et naisterahwas ja masin töötawad, waid ainuüksi eraomanduse peale põhjendam tööstuseoludest.

Naisterahwa- kui ka masinatöö siht pole mitte tööpalgaalandamine, waid mõlemate loomulik püie on selle peale juhitud,

et teistmist seltskondlist tööhulka, mis iga isiku peale tuleb, alandada.

Ainult kapitalistline eksploateerimine tegi need kats majanduslist tööhõudu meie aja wandets, abinõuts, millega töölise teistkonda pahemats wõib teha. Naisterahwatõõ ja masin on aga tulewase õnne elemendid, nad on alufets paremale seltskonnaforraale kui praegune on.

Masin wähendab töötegemise juures inimeje waewa, annab temale wõimalust saadustewalmistamist mitmekessemats teha ja paremat seltskondlist korda nõuda, kuna naisterahwatõõ majanduslifets alufets on, milleta naisterahwawabastamine ja mees- tega ühesuguste õiguste nõudmine wõimata on.

Naisterahwas, kes nagu meesgi töõd teeb ja enesele majanduslife isefeiswuse on wõitnud, piab mehega ühesuguseid õiguseid nõudma ka poliitikalises elus ja seaduse ees.

Naisterahwaküsimuse siht ei ole mitte see, et uusi majanduslisti õigusi, kuhu naisterahwas sattus, praeguse, wanade majandusliste olude peal põhjenuwa, seltskondlife ja õiguslife korda alla painutada; naisterahwaküsimus nõuab: seltskondline kord olgu uute majandusliste olude kohane.

Naisterahwaküsimus lõppeb ainult siis, kui saadustewalmistamise abinõuud seltskonna kätte lähewad.

Siis ja ainult siis lõppewad ka totkupõrtamised inimeje- ja masinatõõ wahel üheltpoolt ja naiste- ja mehetõõ wahel teiselt poolt.

Siis awaldawad ka naisterahwa- ja masinatõõ oma loomulist püiet — seltskonnale tarwilist töõd kõige inimejesuo õnnets wõimalikult wähendada.

Naisterahwatõõd nüüdjel ajal ära keelata ehk kistendada — tähendab: teda majanduslifelt rusuda ja meelega porduelusse, niihästi abielus kui ka wäljaspool abielu, tõugata, mehele aga kahewõõra töõd peale panna ja temale weel raske mat teistkonda walmistada, kui see, milles ta praegu on.

Päris arusaamata on, et ka edumeelsete poolt, kuigi hawasti, ometigi hülled kuuldumad, et naisterahwatõõd kistendada ehk koguni ära keelata tuleb. See nõudmine on niisama tagurline, kui zunstide sisseseadmise ja käftõõ ning wäikekodanlaste päästmise katse.

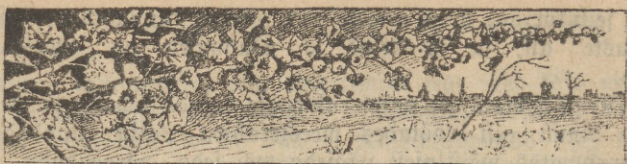
Naiste- ja meesterahwa tulusi ei tule mitte waenulifelt teineteise wastu seada. Meid piab nagu ühiseid töölise katust kumagi ühendama, et siis kapitalistide katudele wastu seada.

Seftsaadik, kui naisterahwas majanduslifelt isefeiswaks sai, sattus ta aga kapitalismuse ikkesse. Tema on nüüd niisamatu-

gujes seisukorras, nagu meestejuost tööline, kannatab nendejamade puuduste all, ja ta tulud ja nõudmised on meestöolisega ühised.

Siegi mõista, et naisterahwaste kasude kohane ei ole odama hinna eest töötades meesterahwa palka alandada. Et naisterahwatöö wõistlusest pääseda wõi seda nõrgendada, selleks pole naisterahwatöö ärakeelamist tarwis. Sellest seisukorrast pääsemiseks on ainult üks tee: naisproletarlane ja meesproletarlane piawad aru saama, et nende kasud ühed on, ja sellepärast piawad nad ühinema, et ühise jõuga parema tulewiku poole teed rajada. Naistööliste ühinemine isikeskes ja meestega ühejuguuste õiguste kättemõitmine pole proletariadile mitte ainult soowitaw, waid see on tema eluküsimus.





## II.

### Naisterahwas ja seltskondlik elu.

Kuni ühiselulijed olud ja wormid alles lapsetingades olid, kuni isiku eluford alles wäitfearwulise ringkonna tulude mõju all oli, seni wõidi naisterahwast ilma temale ja seltskonnale suuremat kahju saatmata seltskondlikust elust eemale hoida.

Mitte üffi naisterahwal, waid ka mehel oli see tulude ringfond enne wäga kitsas; selle piirides oli aga naisterahwal samafugune tähtsus, nagu meesterahwal. Kendes küsimustes, mis perekonna elusse puutusiwad ja mõnes kohas ka neis küsimustes, mis seltskonnasse puutusiwad, oli naisterahwal mõnikord ääleoigus.

Pisikele majapidamise ja kohalise turuolude kohane oli ka „oma kihelkonna“ politika.

Kuid sel möödul, kui tööstusetaswamine seltskonna majapidamise wäitelaadilise ja kohalise wahetorra laiailijeks, rahwuslikeks ja rahwastewaheliseks muutis, pidi ka seltskondliku elu iselaad sellekohajelt edenema.

Natsionalismuse (rahwus) astus partikularismuse (kohaliste eraolude alalhoidmise) ajemele, et omatorda jälle kosmopolitismusele (ilmakodanlusele) eesõigust anda. Seitsaadi, kui inimene enam kohaliku turu jauks oma kaupasi ei walmistand, waid neid ilmaturule wiis, hakkasiwad teda ka kõik need seltskondlikud olud ja wahetorrad, mis oma mõju ilmaturu kohta awaldasiwad, huwitama. Ta hakkas püüdma neid olusi enese kasude kohaseks teha, mis ta ka sel mōedul täide on saatnud, kuipalju jeda üksteise wastu käiwad klassifikasud ja teraw wõistlus lubasiwad.

Kodanikuklass (burshuasia) on rewolutsionide ja politikalise wõimu oma kätte wõtmise läbi enesele omandanud õi-

gused, mis talle võimalikuks teevad kaubavalmistamist nõnda lihtse teha, kuida temal kohasem ja kasulikum on.

Proletariadil, kes küll poliitikalijelt vabats on tunnistatud, puudub majanduslik iseseisvus ja ühes sellega ka poliitiline võim, et jeltskondliisi olusi oma kasude kohasteks muuta.

Wastutahmisi pidi kodanikuklassi seda jündida lastama, mida tal võimalik ei olnud ära hoida, s.o. tööliste ojavõtmist jeltskondliisest elust. Bahameelega näeb buržuasia, et tööline poliitilaga tegemist teeb, sellest arusaades, mis tema elu peale head ehk halba mõju avaldab, et ta nõuab, et ka tema sõna neis küsimustes, kus tema elu kaalu peale pannakse, kuulda võetaks.

Agatahes aga on kodanikuklassi selle eest hoolt kannud, et proletariadi õiglane sõna tema täies jõus kuuldawale ei tuleks.

Klassi-riigi käes on kõik need nõndanimetatud waimuharitud ajutused üliheadeks abinõudeks olnud, et proletariati pimes-tada. Mis aga töölisteklassi jeltskondliisest elust tegelikusse ojavõtmisesse puutub, siis jääb see tema majandusliisest tähtsusest kaugele maha. Seda ojavõtmist jeltskondlikust elust piirawad teatud kohustused: „maks maksud ja pea juu!“ Kuid põhjusmõttelikult on ometi mehe ojavõtmine poliitikalijest elust juba kindlaks tehtud.

Siin on poliitikalised olud teatawal määral majandusliisest olude mõjul nõnda kujunenud.

Naisterahwaga on lugu teine. Tema jeltskondline seisutord ja isearanis poliitikalised õigused pole kaugeltgi tema majandulise tähtsuse kohased. Õjegi neid tühiheid õigusi, mis meesterahwal-proletarilajel on, ei ole temal mitte. Poliitikalijest ja majandusliisest küljest on naisterahwas praeguse aja jeltskonna 5. klassi. Kuna tema majandusline tegewus ennast uute tööstuseolude kohajest muutnud on ja ikka laialihemaks läheb, on tema ühiselulised õigused alles wanade jeltskondlikkude olude kohajed, koduse töö ja wäiketööstuse alusel.

See päewast peale, kui juurtööstus wäiketööstuse wälja tõrjus ja kui naisterahwas tarbeasju enam koduste abinõudega ei walmistanud, oliwad tema tulud perekonnast jeltskonda läinud. Muutunud tööstuseolude ja muutunud mehetegewuse tõttu muutus naisterahwa wahetord wäljse ilma wastu ka siis, kui tema tööstusest tegelikult osa ei wõtnud. Perekonnaelu tingimised ei kaswanud enam mitte perekonna-apea isiklisest tähtsusest wälja. Perekondlik elu kujunes nii hästi turuolude, kui ka poliitikalise ja majandusliise elu järele.

Tööpalga juurus, tööpäewa pikkus, töö taju, puhkeaja wältus, pühapäewade määramine, kõik asjaolud, mis koduse elu sissejeseade peale mõjusiwad, ei seisnud mitte mehe, waid kapitalisti

tuju, tööstuse- ja turuolude mõju all. Koduste tarbeasjade hin-  
da määrasivad niisugused jõuud, mis perekonnaelu piiridesse ei  
käänud, vaid jeltskondliste ja poliitikaliste tingimiste mõju all  
olivad. Võistlus tööstuseväljal jännitas jõdasi, mida asu-  
maade omandamise pärast peeti, tõrgendas tollimaksu ja ühes  
jellega ka kõige tarvilikumate tarbeasjade hinda. Uued tehnika-  
lised täiendused wõtawad täna isa, hõnne wenna käest leiwa ära.  
Wälimised sõjad poliitikalise, tööstuse eht kaubanduse üliwõimuu  
pärast ja sisetised sõjad riigikorra ümbermuutmise pärast kujukawad  
halastamatalt perekonnalt isa eht wenna, tapawad perekonnatõttja  
wõi teewad eluks ajaks sandits. Suurem osa tööpalgast läheb  
otsekoheste eht kaudsete maksude maksimiseks. Kõit see rõõwib  
perekonnalt tema hea käekäigu, tükeldata teda ja saadab õnnetu-  
sesse. Lapsed ei saa enese waimuannete kohast haridust — mis  
jällegi wäliste jeltskondliste olude mõju all jännib — juurem  
osa õpeajutustest on kehewemate klasside laste eest kinni. Ja  
kui mõni neist palumiste läbi eht inimesearmastuse nimel jinnu  
pääteb, siis ei lasse igapäewase leiwa muretsemine teda jenal ni-  
kama olla, et ta tarwilist haridust wõiks saada. Raske elu  
ülespidamise eest muretsemine ei luba isal „ülearust juud“ pere-  
konda jätta, ja laps piab nii wara kui wõimalik tööle minema.

Ühe sõnaga, naisterahwast, kui naist, kui perenaist ja kui  
ema, rõhuvad alati ja igas kohas wäljaspool perekonda jeiswad  
majanduslised jõuud, mis kõige tema elu üle walitsewad.

Ja kõige selle juures ei taheta teda keewast, woolawast  
elust lubada osa wõtta, elust, millega tema õnn ja kurwastus  
palju suuremal mæedul on siitud, kui wanamoodi „pereema“  
kohuste täitmiseega.

Tema ei tohi küsida, mispärast tema lahja thee, kõwa leib,  
winste liha, õhukene sirsiriie ilka kallimaks läheb, mispärast tema  
armjamat sandits tehti, mees tõõlt lahti lasti, mispärast tema  
lapsel raske, rõemuta noor-iga ja temale enesele ilma abita ja  
peawarjuita wanadusepõlw ofats on anud, mispärast tema mehe  
tööpalk aast-aastalt langeb, tööpæew aga pikemaks läheb? Tema  
ei tohi sadade ja tuhandete küsimuste peale, mida temale ja tema  
omastele raske elu iga pæew ette toob, wastust otjida? Ta  
piab kõigega leppima, mis teda hukatuse poole wiib ja ei tohi  
jenal juures enese wiletsuse ja häda põhjustega tegemist teha?

Naisterahwas, kes „tööjõuts“ on jaanud ja mitte enam  
perekonna jauts ei töõta, waid jeltskonnale, kes küll mehe wõimuu  
alt pääsis, aga kapitalisti orjusesse jattus, niisuguse naisterahwa  
jaatus on seda enam jeltskondliste tingimiste mõju all.

Kõit riigiseadused puudutawad otsekohe ka naistesjuost wab-  
rikutõõlise tulusi. Magu igal teisel jeltskonnaliikmel, nii piab

ka temal õigus olema igajuguste võimudega läbi käia, et temale isiklikult oma soovide, nõudmiste ja protestide avaldada. Kõige pealt piab temale ääledõigus koostöös seltskondlistes ajutustes antama. Tema ühiselulised kohused on meestöölistelega täiesti ühejulgused.

Seadused, mis wabrikute- ja käsitöö korraldamisesse puutuvad, on nii mees- kui naistöölisele ühejulguse tähtsusega. See pole temale jalgugi ükstapuhas, kas tal liikumisevabadus on või mitte, sest et jee tema seisukorra paranemise ühenduses jee fergendab või raskendab talle kasulikuma töö leidmist. Temale on ka jee väga tähtis teada, kas walitus ainult kõrgemate walitsete klasside asemel on või kaitseb tema, kuigi pealiskond- jelt, ka tööliste kasu, kas ta tööliste wäljakurnamist kapitalistide poolt kaitseb või jellest üleüldse ei hooligi.

Kahetsatunnilise tööpäewa sisseseadmine, öösi ja pühapäev waje töö ärakeelamine, terwishoiuliste määruste maksmapanemine neis tööstuseharudes, mis tööliste terwile kahjulikud on ja tema lühikest elu weel enam lühendawad — kõik need küsimused puutuvad naistöolistes jehamal mõedul, kui meestöölisesse.

Naistöölisele pole jalgugi ükstapuhas, kas kapitalist tema palka ühtepuhku vähendab, või kohustatud on jelle kõige alamast määrast (minimum) kinni pidama, mis tööliste kõige tarwilikumate tarbete täitmiseks ulatab.

Seadused waestele abiandmise- ja pajuksasjade üle, määrused õnnetute juhtumiste eemalehoidmiseks jne. on nii mees- kui naistöölisele üheraja tähtjad, sest et mõlemad iga silmapilk tööstuse õhwriteks võivad langeda. Tööolud aga on niisugused, et enna õnnetu juhtumise wastu ialgi ei või kindlustada.

Seadused, mis koosolekute- ja ühinemise- (koalitsiooni-) õigusesse puutuvad, on mees- ja naistöölisele ühtewiisi tähtjad. See õigus teeb võimalikuks kapitalile teatawat wastumõju avaldada. Ruudub aga niisugune õigus, siis on tööline kätkest ja jalust fõidetud ja kapitali piirita võimusesse antud.

Koosolekuteõigus annab ka naisterahwale võimalust ühes koos oma kasu jalgitada ja kaitsta. Koalitsiooniõigus aga awitaks naisterahwaid ühineda, et siis kapitaliga võitlusesse astuda ja wabastusetööd edasi teha.

Kõik seadused, mis seltskonna ja riigi elusse puutuvad, on terwile töölisteklassile, j.o. nii nais- kui meestöölisele, üher mõrra tähtjad. Makjud rõhuvad naisterahwast, kui tarbeasjade walmistajat ja tarwitajat. Kapital ja riik leiab hulga teefi, et naisterahwa wäikest jissetulekuid weel enam vähendada. Ühelt poolt kahaneb tema tööpalk, teiselt poolt kasvab tarbeasjade hind, ja kui tal wiimast ots wjaga kofku ei ulata, siis patub seltskond

temale juuremeeleliselt prostitutsiooni (porduelu-teenistuse). Kuid ka siin on oma furnajad ja jõõditud ja tihti paneb ka rikk ja kogufond teda siin maksude alla.

Iga jamm diplomatikalises elus, iga muutus rahaturul võib tema töõpalga alandamiseks ehk ka töõ kautamiseks mõjuda.

Spekulatsioonid (kasudeõngitsemised), mis ilmatu juureks on kasvanud ja ühes enesega ka kohutavaid kriisideid toovad, võtavad tuhandeid naissterahwastel leiwa ära, ajavad neid haigemajadesse, awalikkudesse lõbumajadesse ehk ka enesetapmisesse. Sõjad awaldatawad töõstuse peale hulkawat mõju ja jätawad tuhandeid naissterahwaid aastatekaupa ilma töõta. Kattestamata üdemetega on kõik tema elu kõigi jeltskondliste määrustega ja jeltskondliku eluga ühendatud.

Kuda võib naissterahwa täest nõuda, et ta finimiste filmidega ja riipes kätega elu ees seisaks, mis temale tuhandeid kohu-  
jeid peale paneb ja ühtegi õigust ojak ei lasse jaada?

Kes võib naissterahwale, kes üheks tähtjaks tegelajeks rahwalises töõstuses on, kes enese higi ja werega rahwa rikkust loob ja enesele ainult jandikapi järele jätab, — kas võib temale koosolekuõigust ära keelata, kus tema enese puudust läbi mõits harutada?

Kas ei ole ka temal õigus jeaduseandwatesse ajutustesie neid asemikka walida, keda ta täiesti usaldab ja kes tõesti rahwa kasude eest hoolitsewad?

Sel mõedul, kui naissterahwa tegewus perekonnast jeltskonda läks, pääjesswad ka kõik tema mõtted ja ihad kitiastest ja ühekülgetest perekonnapiiridest wälja.

Naissterahwas ei tohi enam kodukolde külge köõdetud olla; ta piab jeltskonnas elama ja kõik tema isikliked tulud piawad üleüldisele, laialisele ühistundele maad andma. Kõik tema poliitikalised ja ühiselulised õigused piawad tema jeltskondlike tähtjuse, tema töõ kohased olema. Naissterahwale, kellel nääüdes töõstuses nii tähtis osa on, ainult jellepärast poliitikalisi õigusi ära keelata, et ta sõjawäes ei wõi teenida, see tähendab noaagest waader kaitsta, mis jeltfaadit kolikambriise on heidetud, kui rahwa majanduseadus tõeks tegi, et kõik jeltskonnale tarwilised töõd ühewäärilised on.

See nähtus, et naissterahwatöõd odawamalt hinnatakse, on jelle aja jätis, kui töõd „ülemaks“ ja „alamaks“, „auusaks“ ja „lihtjaks“ jautati ja kui kõige ülem ja auusam töõ kupojidelõitamine oli.

Kende arwaniste hulka, mille koht juba amnugi kolikambriis piats olema, käib weel ka see tõendus, et naissterahwas poliitikat aru ei jaawat ja jelleks mitte küllalt „küps“ ei olewat.

Politikalihest elust osavõtmine nõuab ainult terwet aru, tegetwat mõistust, arusaamist enese kasudest ja sellest, et need kasud jeltsfondilise hea käekäiguga ühised on.

Politikalises ja majanduslises elus wilumist ei omanda naisterahwas mitte abjutaga istudes. Politikaline küpsus on harjumise ja tähelepanemise tagajärg, mida juba elust enesest saab ja mida naisterahwa wastuwõtlik loomus kergesti omandab.

Naisterahwa osavõtmist jeltsfondilijest elust keelas tänini meesterahwa enesearmastus ja naisterahwa enese leigus. Üsjade loogigalik järeldus ja alatine kokkupuutumine wälimise ilmaga junnivad naisterahwast enesele politikalisi õigusi nõudma ja selle tähtsuse pärast, mis naisterahwal tööstuses on ja mis päewpäewalt kasvab, saab naisterahwas mehe lubaga wõi wastu mehe ehk iseenesegi tahtmist oma politikaliised õigused kätte.



### III.

## Naisterahwas ja lastekaswatus.

Gelminewates peatükkides naisterahwa seijukorra muutuje üle katjusime selgeks teha, et praegused seltskondlised olud endise „pereema“ seltskondlijeks „wanawaraks“ on muutnud, ject et naisterahwa tegewus ja tulud perekonnaist seltskonda on kantud.

Meie waatasime „pereema“ kohuseid ainult majanduslijest küljest ja jättsime mõttetarkade ja luuleliste wilistrite (wäikekodanlaste) poolt kõrgetskiidetud naisterahwa „loomuliku elukutset“ — laste emaks olla — oopis kõrwale.

„Naisterahwas piab emakohuste täitmiseks alles hoitud jaama“ — jee oli lipufiri, mille all naisterahwawabastamise püiete wastu uut ristisõitu kuulutati.

Mõeldakse, nagu wõiks „naisterahwa loomuliku elukutse“ jutuga, mis misgijugust wasturääkimist ei jallawat, ühe ropfuga naisterahwa õiguste ja kohuste nõudmisi seltskondlises elus lõpetada.

Seda nimetatakse „kõlblist“ laadi asjaks.

Ragu teada, ei armasta wilister midagi rohkem, kui wastumeelheid asju ja nähtusi „kõbluse“ abil kõrwale toimetada.

„Kõlblised põhjused“ on wäga ilusad ja odawad, wabastawad nende üle järele mõtlemaist ja kõlawad wäga tenasti üleüldistes ja sijuta kõnekõljudes. Kodanikuseisus peidab ennast enese kõbluse taha, nagu jaanalind, kes oma pead peidab, kui filmapiiril midagi kardetawat nähtawale tuleb.

„Naisterahwa „loomuliku elukutset“, laste sünnitamist ja kaswatamist jeaduseks tehes, ei panda aga jugugi tähele, et ilmas tuhandeid naisterahwaid leidub, kes iialgi emakohuseid täita ei wõi.

Aga ometi kaswab praegustel seltsfondlistel tingimistel nende arm iga aastaga, ja tööküsimus on neil eluküsimuseks jaanud. Lõpmata sõdade tõttu, mis kümneid tuhandeid noorimehi hukkawad, kui ta raske waranduslike seisukorra pärast, mis perekonna aitamist ikka raskemaks ja raskemaks teeb, jääb paariminemiste arm aastastalt vähemaks. Rasked majanduslikud olud ei luba jagedasti ka abielupaaril lapsi saada. Naisproletarlane, kes puuduliku kaswatusel tõttu kehalikult halvasti wõrjunud on, võib ainult õnnetuid, elujõuetuid lapsi sünnitada, kui ta mitte sünnitamiseõnnu täieliselt pole ära kaotanud. Misjuguise õigusega tahetähe niijugustele naisterahwastele kohuseid peale panna, mille täitmiseks neil kõit tarwilised tingimised puuduwad?

Teiselt poolt, kas nüüdne ema oma lastele ka küllalt hea kaswataja on ja kas ta jeda nüüdsetel oludel üleüldse võib olla?

Kui meie kodaniku perekonna peale pilgu heidame, siis näeme meie, et seal naisterahwa „loomuliku elutuse“ täitmine jelles seisab, et ta terve ria inimesi pakkab, kes temale oma kehalise ja waimlise teenistuse pakuwad ja kelle hoolets ta oma „emakohuste“ täitmise jätab, kuna ta libedasti kahtseb, et ta ka wastikut laste ilmaletoomist nende peale ei wõi liikata. Lapsehoidjate asemel astuwad seal lastekaswatajad, kodukooliõpetajad jne.

Kehalik, waimlik ja kõlblik kaswatus antakse hea waranduslike seisukorra tõttu selle peale ettewalmistatud eriteadlaste (spetsialistide) kätte. Kõit emakohused seisawad siin ainult nende spetsialistide walimises, nende palgamaksimises ja nende järele waatamises. Minult harwa juhatab ema ise oma lapsi kaswatamist ja weel harwem on jellel kaswatusel head tagajärjed.

Mis kodanikuseisuses küllusest tuleb, on proletariadi juures waejuse tagajärjeks, sest ka siin ei wõta naine kaswatusel tegelikult osa.

Mida vähem mehe tööpalk perekonna tarbeid jõuab täita, mida jagedamini armuheitmata puudus naisterahwast wabrikusse tööle ajab, jeda vähem võib tema enmast lastekaswatusel pühendada.

Nii on siis materialilistel oludel nii hästi kõrgemate kui ka madalamate rahwakihide kohta ühesugused tagajärjed olnud: lastekaswatamine on emade käest ära wõetud. Kaswatus pole enam nende isikute ülesanne ega kohus, kes perekondliste sidemetega üksteise külge on kõidetud; ta on wõeraste, waljaspool perekonda seiswate inimeste kätte läinud.

Uued töö-olud ei kiskunud naisterahwast mitte üksi koduse töö juurest ära, waid nad wõtsiwad temalt ka wõimaluse oma lapsi kaswata, nii et tagajärjed kodanikuseisusest naisterahwa ja naisterahwa-proletarlaste kohta ühesugused on.

Kuid nende naisterahwaste seisukorras on wähe siiski liiga suur: ühelspool pole mitte midagi teha, teiselspool on tödd üleäär.

Rodaniku seisuje naisterahwas wõib enese lastele harituid eriteadlasi palgata, kelle mõju laste peale kahtlemata parem on kui ema oma. Nii kaswawad lapsed enam ehk wähem headel tingimistel üles.

Naistöölisega on aga lugu teisiti. Tema laste kaswatajats on praegu alati juhtumine ja kooliks, mis järjekindlalt nende peale mõjub — puudus.

Tõukas naisterahwas, kes lapseimetamisega oma teha ilu ei taha rikkuda, palkab „terwe, külast pärit olewa amme“, kes lapsele paremat piima wõib pakkuda kui ema, kelle organismus juba sündimisest saadit on ära fihwitatud. Tõitud, kelle hoolde lapse edaspidine kaswatus usaldatasse, on selle peale ette walmistatud. Naistööline ei wõi selle peale mõeldagi, et oma lapsele head imetajat saada. Kui teda haigus last imetamast ei keela, siis sunnib teda selleks töö. Sagedasti piab ta teiste laste juurde ammeks minema, kuid weel sagedamini ajab teda wabrikuwile koiduajal tööle. Terwe pifa tööpäewa on ta wabrikus, kus ta lõunawahetajal waewalt saab koju rutata, et last kord waadata ja temale rinda anda. Päew otja on laps wänema õe, heafüdamlise naabrinaise ehk palgatud naisterahwa ülewaatusel all.

Et wäiteft kirjajat waigistada, topitasse talle juhu must imemisenisa, sagedasti aga ta mõnda fihwitist nimestawat ollust, mis last tapab wõi teda töttraks teeb. Emapiima asemel antasse lapsele mitmesuguseid uusi „lastetoitmise-aineid“, mis harilikult lapse õrna organismuse peale hukkawat mõju awaldawad. Terwishoiuliseft järelewaatusel pole siin juttugi. Ema lueb ennak wäga õnnelikuks, kui ta last kuhugi asutusse saab panna, kus lapse eest hoolt kantasse. Nii pea, kui imetamiseaeg mööda on, jääb laps wanemate wendade, õdede ehk tuttawate ülewaatusel alla; palju sagedamini on ta aga täiesti üksi, kuna tal piirita wõimalus on kas wette langeda, ennak ära põletada ehk aknast wälja hukkuda.

Wäga harwa läheb lapsel õnneks lasteacda pääseda, kust ta siis kooli läheb. Niimit niijugusel korral wõib ema wabamalt hingata, sest et ta kindlasti teab, et ta laps wanemate inimeste ülewaatusel all on ja et teda misgi hädaoht ei ähwarda. Tsegimõista, et kõik need lasteaiad, koolid jne. seda ei anna, mida nad piaksiwad andma — nad ei wõi seda praeguse klassilise korra juures ilma sgi anda —, kuid töölisele on nad ka nüüd wäga tähtsad.

Proletariadi-naisterahwas ei wõi oma lapsete niisugust kasvatust anda, mida ta paremaks piab, waid ta piab niisugust walima, mis odavam on ja temale töötegemiseks aega üle jätab. Ta puutub lastega ainult lühikestel töowaheaegadel, pühapäewadel ja pühadel kofku ja wõib ainult siis nende peale mõjuda, muidugi mõista, kui teda ületunnitöö kinni ei pia. Kuid tema ihu on harilikult nõnda wäsinud ja roidunud ja meel muredest wuljutud, ning peale selle on temal nii palju kodu si tööd toimetada, mis nädala jooksul oli kogunud, et ta lastega oma aega ei wõi wiita. Kuda wõib naisterahwas niisuguses seisukorras laste peale head mõju awaldada?

Järele jääb veel wäikekodanlaste perekond, see wanaaja päranduste kogu, kus need kombed ja mõisted alles on, mis meie efiwanematele nii kallid ja pühad oliwad. Wäikekodanlaste eluford ei wõi meile misgi tingimisel eeskujuks olla. Wäikekodnikluseklasse kaub lootujeta ja piab, need liikmed wälja arwatud, kes juurkodanikuks jõuawad saada, proletariadiridadesse astuma. Wäikekodanikuiseisusest naisterahwas kahtub oma tõrgema õe eeskujul enmast lastekaswatuselt wabastada. Suurem hulk nendest piab aga mõnda tõrwalist tööd tegema — ta hakkab õmblema, kuduma, astub kooliõpetajaks jne., ja tema seisuford pole proletariadinaiisterahwa seisuforrast parem ühtigi. Na siis läheb lastekaswatus selle seisuse naisterahwa käest ta ära.

Uued tööstuseolud kantsiawad wajuaduse — tarbeasju perekonnas walmistada ja tegiwad ühes sellega lastekaswatamise perekonnas mõimatuks. Naisterahwal, kes seltskonnas töötama hakkas, ei olnud mõimalik oma „loomulikku elutustet“ teita, mis ta ainult niikaua loomulik oli, kuni ta majanduslistes oludes enesele tuetuft leidis.

Lasterauwitsemine ja kaswamine wõis ainult niikaua ema hoole all olla, kui naisterahwas oma töötuju ja iselaadi poolest kodu pidi olema.

Perekondlik elu pidi majanduslise eluga käsitääes edenema, sest perekond pole mitte kõbliline, waid majandusline ühendus.

Ühes perekonna majanduslise aluse muutmisega pidiwad ta tema nõndanimetatud kõblilised ülesanded ühetasa muntuma. Seltskond on perekonna õskkohene pärija.

See edenemine pole aga kahjuks weel mitte lõpnud. Wõitlus wana ja uue wahel, raske ülemineku aja järele awaldab tugewalt oma mõju ka lastekaswatamise peale. Kuid perekonnalagunemine on juba nõnda kaugele edasi läinud, et selle üle, kuda tema lõpeb, misgi kahklust olla ei wõi.

Lastekaswatus wõetakse — ja piab wõte =

ta ema — perekonna käest ja antakse jeltskonna kätte, ema käest kasvatus teadlaste kätte, selle lõna kõige laialisemas mõttes.

Tulevikus võib naisterahvas niihästi perenaiseks tulla, et ema jeltskondlikult tegemist oma waimuannete ja soowide järele wabalt walida. Tema ühiseluline seisukord saab ikka enam ja enam mehe seisukorra jarnajeks, ja kõik õrnatundelised kaebtused ei wõi seda karmawäärtigi muuta.

Meie arwates ei maksa selle üle sugugi pijaraid walada.

Tõendus, nagu oleks naisterahvas juba loodusest lastekaswatajaks määratud, on wanaaja jätis, millel nüüdsetel jeltskondlikel oludel kohta ei ole. Ema on selle loomuliku sildeme tõttu, mis tema ja lapse wahel imetamise ajal on, ainult imetamise ajal, mitte kauem, lapse „loomulik“ kaswataja. Seltskonna ülesanne seisab selles, et ta selle eest hoolitseb, et ema oma last tarwiliku aja jooksul imetada wõiks ja et laps ema rastejalgsuse ajal loomulikult edeneda saaks. Kui aga imetamiseaeg möödas on, siis on lapse terwisele ja ta kaswamisele täitja ülesandeks, kas teda ema wõi kesgi teine kaswatab. Otsustawat mõju ei awalda siin mitte muutmata „loomulikud“ põhjused, waid just wastuolka — alati muutuvad jeltskondlikud olud.

Tähtis pole mitte emalik, waid üleüldse mõistlik armastaw kaswatus, mis lapse kaswamise ja edenemise seaduste peal põhjeneb.

Ennem, kui töö ainult mehe- ja naise-töö peale jagunes, oli naisterahwas oma laste loomulik kaswataja, nagu ta perekonna loomulik tarbeasjade walmistaja oli. Selleaegne lastekaswatus oli niisama puudulik ja wilets, nagu selleaegne tööstusgi. Tööjautus wõttis naisterahwa käest tema kodusest tegewusest ühe tööharu teise järele ja pidi jeda sama ka lastekaswatamisega tegema, nii pea, kui selleks mitmekülgsel haridust hakkas tarwis minema, mis aga harwa ühes ja sellesamas isikus koos on.

Kõige enne wõeti ema käest poisikeste käsitöö õpetus, siis järkjärgult ka laste waimlik kaswatus üleüldse, ja kaswatus läis selle peale ettewalmistatud eriteadlaste kätte.

Nüüdset ajal ei tule kellelgi mõttesse lastekaswatuses niisugust tööjautust hukka mõista. Et lastekaswatus peale ettewalmistatud spetsialistid lapsi paremini kaswatawad kui ema, on selge. Kesgi ei hakka nüüd tõendama, nagu oleks ema ainukene ja õige lastekaswataja.

Mündawõisi on ema kui lapse kaswataja tähtsus nüüdse hariduseleandmise sissejõe tõttu märksa wähenenud.

Lastekaswatamisel täidab emakohuseid nüüd jeltskond; ta korraldab õpetamist ja annab enese eeskirjade täitmise asjandjate (spetsialistide) kätte. Selle pöörde põhjuseks lastekaswa-

tuses on üheltpoolt vajadus töbjautuses, mis tööd wiljatamaks teeb, teiselt poolt see, et naisterahwas kodunt wäljas piab töötama. Dogmalised tõendusjed, mis järele ema oma ise lapsi piab kaswatama, ei sünni tegeliku elu nähtustega jugugi kokku, sest et ema regeelikult enam oma laste kaswataja ei ole.

Ei tea, mikspärast jeda jugugi tähele ei panda, et laste kaswatus eriteadus on ja nagu iga teine eriteadus, nii nõuab ka lastekaswatus kaswatajatelt kohaseid andeid, head tegelist ettevalmistust ja mitmekülgsjet haridust. Kui naisterahwasst süsgi lastekaswatajat tahetakse teha, süs piab arwama, et ta enesjes köit need kolm omadust ühendab. Kuid elu on näidanud, et ainult wäike osa naisterahwaid ja emasi neid nõudmisi jõuawad täita.

Nagu mees sündides soldat, kingsepp ehk kunstnik pole, nii ei ole ka naisterahwas sündimisest jaadit kaswatusaadlane, ja nüüdsjed olud ei lasje kudagi naisterahwasst ka neidgi andeid, mis tal lastekaswatamijeks on, wälja harida.

Nagu köit anded, nii pole ka lastekaswatamijead mitte ühe juo köitide liitmete, waid kummagi juo üfsikute liitmete päralt.

Wäga wõimalik on, et naistel mitmesaja aastase harjumise ja pärandamise tõttu rohkem annet lastekaswatamijeks leidub kui meestel. Kuid suuremalt jault kauß see pärandatud anne naisterahwa ühekülgsje hariduse tõttu, ja ta muutub pimedaks loomusunniks, jelle ajemel, et arusaadawaks ja loowaks kaswatuse jõuks jaada.

Ag a kui naisterahwal sündimisest jaadit andeid lastekaswatamijeks ei ole, süs on ta ehk omeri küllalt tehnikaliselt ette valmistatud?

Kaswatuse eesmärgiks on lapsjest inimest jelle sõna tõhjes mõttes kaswatada. Meie aja inimene on aga üks wäga kunstlik olemus, kes teatawate seaduste järele kaswab ja edeneb.

Kui aga nüüd neid seadusi, mis järele lapse teha ja waim wõrjuwad, ei teata; kui loomulistest ja feltskondlistest põhjustest, mis peal need seadused seisawad, aru ei jaada; ja kui ka kaswatusewiisiji, mis nimetatud seaduste peal põhjenewad, ei mõisteta — süs ei saa kaswatuse eesmärki mitte kätte.

Sga käsitööline, iga kunstnik piab ümbertöötamijeks wõetud materjali iseäraldustega tuttaw olema, ja temast soowitud asja teha oskama. Ta piab jawi, millest ta soowitud asja tahab walmistada, tundma ja kõige paremat modeleerimisewiisji mõistma, — nii piab ka lastekaswataja oma tegewusele ettevalmistatud olema.

Kui meie tahame, et asi hästi walmistatud oleks, süs anname meie teda õppinud ametmehe kätte.

Lastekaswatuse juures ei panda aga jeda tähele: kõige

tähtsama tööd kordasaatnult peetakse ilma vähemagi ettevalmistusteta võimalikuks.

Weel enam: see, et lastekasvatamist õpetamata ja ettevalmistamata inimeste asjaks peetakse, tehtakse ilmesimata õpetuseks — ema olla laste loomulik kasvataja.

Seltskonna arvamise järele saab iga naisterahvas ainult jellepärast, et ta ema on, nõiduslike ande niisuguse raske ja vastutusrikka kohuse täitmiseks!

Niisugune waade on oma järelduste poolest — kuriteuline! Kuid ega auuline wilister jellepärast weel alla anna.

„Loodus kinkis naisterahwale emaarmastuse, mis teaduse puudust täidab“, kinnitab ta edasi.

Seal juures unustatakse aga ära, et meieajal enam midagi üliloomulist imet ei taheta uskuda. Emaarmastus on pime, ja ei taida iialgi teaduse ja tegelikkus elus saada-osa osawuse puudust. Kõige paremal korral võib ta last küll mõne halwa mõju eest ära hoida, kuid midagi ülesehitawat ei jaksa tema mitte luua.

Naisterahvas, kes lapse kehaliiku kasvamise seadusi ei tunne, sest et ainult nende kaudu lapse waimlisest kasvamisest aru saada-ks, ei oska siin dieeti tegew olla; naisterahvas, kes õpetusewiiside ei tunne, ei oska inimest selle sõna tõsisest mõttes kasvata-ada, ja kui ta ka kümme kord lapse lihane ema oleks, siiski ei mõiks tema kätte lapse kasvatust usaldada.

Kui palju mõiks weel selle üle näitusi tuua, kuida kõige õrnemad emad „emaarmastuse“ nimel laste hinge-rikuwad. Et nüüdsel ajal suur hull kasvawast nooretsuost nii kehaliiselt kui ka waimliselt wigane on, see tuleb sellest, et tema kasvatajaks pime „emaarm“ on, mitte aga ettevalmistatud asjatundjad.

Sgasugused „käsiiraamatud“ lastekasvatuse üle ei wõi pi-aeagu misgi kasu saata, sest et juurem jagu emafi neid tarwitada ei saa.

Naisterahvas, kes kümme, katsteistkümmend ja enamgi rundi wabrikus tööd teeb, wõi kodu warahommikust hiljaõhtuni tekkitud tööhde kallal ametis on, ei wõi oma aega lastekasvatuse-wiiside uurimise peale kulutada. Kõik tema kasvatus seiseb jelles, et oma lapsele sukakesi ehk püksa nõeluda ja temale leida teenida.

Kõigest sellest, mis üteldud on, võib üht järeldada: lastekasvatus piab, nagu see juba lasteõpetusega sündis, seltskonna kätte minema; see piab asjatundmata naiste kätte selle peale ettevalmistatud asjatundjate meeste- ja naisterahwaste kätte minema. Ka siin piab seltskond oma õigusi hakkama tarwitama. Kõigi wana harjunud kombe järele sellest põhjusemõttest kinni peetakse, nagu piats ainult ema lappi kasvata-ada, — elu teeb

selle põlise põhjuse mõtte järel käimise igapäevaga raskemaks. Igatahes ei kanta lastekasvatust sellega midagi, et ta teistesfe kättesse üle läheb: nüüd juhib teda pime loomusund, mis on ta aga kindlal teaduslikel alusel.

On veel teine, palju tähtsam põhjus, mis selle vastu räägib, et lastekasvatus naisterahwa elutuse piaks olema. Kes teisi tahab kasvatada, see piab ise kasvatatud olema.

Et nüüdse aja naisterahwas kaugeltgi seda nõudmist ei täida, pole sugugi raske selgeks teha. Mitmesajaja-aastane orjapõlv ja selle loomulik järelsus — waimlik ja tehaliit kõngujäämine — tegi naisterahwa ühekülgseks, puudulikuks. Mehed piawad ka nüüdgi naisterahwast alamaks olewuseks.

Ja see poolkõps olewus, kellele tema isandad ja kästijad iga katse juures enesewäärilist seisukohta wõita, tema õiget kohta meelde tuletamad, olewat juba loodusest noorejuo kaswatajaks määratud.

Tahtmata piab küsima: „Kas pime wõib pimedat juhtida?“

Naisterahwawabastamise wastajad kirjutawad juured raamatud täis, et naisterahwa madalat edenemisejärge selgeks teha, ja ei kahtle sugugi, selle madalama olewuse kätte kõige tähtsamat seltskondlist kohust usaldada. Mis aga kõige imelikum, nad nimetawad seda naisterahwa „loomulikult kohuseks“! See mõtlemisewiis ei tee küll mehe mõistusele auu!

Meie ei taha nüüd naisterahwa kõngujäämise põhjuste peale piatama jääda, ega neid olusi, kus naisterahwas aastajad on elanud, hindama hakata. Praegusel korral on meil aga seda tõeasja waja kindlaks teha, et naisterahwas kõngu on jäänud, mis talt wõimaluse, mõistlikuks ja joomitawaks lastekaswatajaks olla, ära wõtab.

Süa kõlbawad wäga hästi Goethe sõnad:

„Wanemad wõiks oma lapsi hästi kasvatada, kui nad ise hästi oleks kasvatatud.“

Misgi wäärtust ei ole ka sel tõendusel, et naisterahwa „isemise ilma rikkus“ lapsi peale head mõju awaldab.

Naisterahwas ei wõi tulewasele põlwele iluduse, headuse ja tõekuulutajaks olla, sest et tema enese arusaamine nende mõistete üle juba ajast ja arust on. Need mõisted pole ju mitte igamehed, muutumata aated. Nad on teatud ajajärgu olewate ja ühtepuhku muutuivate seltskondliste olude kujutus.

Igal ajajärgul, igal rahwal on oma kõlblus, kunst ja

teadus. Küüdnne ülemineamise ajajätk on raske mõtluse aeg wanaade ja uute aadete wahel.

Raisterahwa kõlblised mõisted on weel „isawalitsuse“ (pat-riarhadi) ajast pärit, kus terwe suguwõsa wanema walitsuse all oli ja kui niisugune perekonna sissejead majandusliste olude kohane oli. Et naisterahwa wainlikku edenemist wägisi wanaade, mõõdaläinud aegade kohaselt tahetakse finni pidada ja Prokrustese sängi\*) mahutada; et temale seltskondlikes elus õiget kohta ei anta ja teda kodu külge koidedakse, — sellepärast on ta tema kõlblised waated nüüde aja nõudmistest märksa maha jäänud.

Uued seltskondlikud olud muutuwad inimeste wastastikust wahetorda ja sünnitawad sellekohaseid kõblisi mõisteid, mis wanadest niisamapalju lahku lähewad, nagu uued tööstuseolud wanadest. Raisterahwa juures on see kõbliste mõistete ümber-  
töötamine waewalt alanud.

Kuda võib siis naisterahwas lapse edenemise peale õieti mõjuda, kuna lapsest alles tulewikus kodanik saab ja et teda siis mitte minewiku, waid tulewiku kohustele ja õigustele ette piab walmistama.

Inimesesuo aeglase edenemise põhjus seisabgi jault jelles, et terwe pool temast alati oma edenemises maha jääb.

Raisterahwa mõttekäik ei ulata tema perekonna piiridest laugemale.

Uue seltskondlise kõbluse ajemel on naisterahwal kitsa-  
rinnaline, enesearmastaw perekondline kõblus. Kõik oma kõrgetsi-  
kiidetud head omadused, nagu: eneseunustamine, eneseohwerda-  
mine ja tundmuste sügawus, — pühendab tema kitsale perekonna  
ja sugulaste ringkonnale.

Raisterahwas, kes oma kallimate heaks kõige  
juuremale eneseohwerdardamisele walmis on,  
näitab seltskonna wastu sagedasti waljut enese-  
armastust üles. See on arusaadaw!

Et ta siamaani seltskondlisest elust wäga wähe osa wõttis,  
sellepärast on temale kõik sotsiaalsed (ühiselulised) kõblised oma-  
dused, mida nüüd seltskond nõuab, wõhivõerad. Wäga wäike  
osa naisterahwastest teab nüüd, mis sõna ühistunne (solidariteet)  
tähendab.

Kõikidest naisterahwatihitidest on alamad wõrdlemisi kõr-  
gemal kõblisel astel, selle sõna nüüde aja mõttes. Neil on kõige

\*) Prokrustes — muinasjutuline rõõwel Greeklamaal, kes wangi-  
wõetuid oma sängi pöni, lühikeste selle pikkuseni wõhjawentitas, pikkadel aga  
tüki otlast maha raius.

jelgem arusaamine solidariteedist ja muudest seltsfondlistest heade omadustest. Ümberpöördukt, kõige tagurlihemad ja kõige enam mahajäenud on wäikekodanikuiseisusest naisterahwad, kes oma kõlblistes mõistetes, mis nüüdsetel oludel juba kõlblusewastalisteks on saanud, ära tarretasivad.

Naisterahwa kõlblus on wanaks jäenud, tema seltsfondlijed headused on kõik eitawat laadi. Naisterahwas piab ennast wäga õigeks, kui ta midagi ligemist ei warasta. kui ta teda ei peta ehk ei tapa, ega wõerast maja põlema ei pista. Kuid wäga harwa teeb ta seltskonna heaks midagi ülesehitawat, kuigi ta oma kasud seal juures sugugi ei kannataks.

Üleüldse ohwerdab ta alati üleüldjuse kasu enese perekonna heaks. Seltskond ei wõi tema arwamise järele temalt midagi nõuda.

Naisterahwa kõlbluse keskpunktiks on perekond. Mida enam meesterahwas ennast perekonnale pühendab, seltskonna tulusi perekonna heaks kõrwale jättes, seda kõrgemal seisab tema naisterahwa filmis.

Sellest tulebgi see osawõtmatu ja sagedasti ka wastutõtamine, mida naisterahwas meesterahwa wastu üles näitab, kui see seltsfondlistest elust osa wõtab.

Perekond ja seltskond on naisterahwa arwates kaks waenulist jõudu, ja mees, kes esimese kasu wiimase heaks ohwerdab, on tema arwates kurjategija ehk loll.

Need nähtused ja sealt tekkim waen seltsfondliste tulude wastu pole mitte ainult naisterahwa waimlise filmaringi, waid terwe ühiskelulise korra kohased, mille aluseks mitte üleüldised kasud pole, waid erakasud. See kõik tuleb sellest, et naisterahwas just majandusliste tingimiste wastu perekonna külge on siutud. Sedasama, mis naisterahwas nüüd perekonnas paremaks ja loomulikuks piab, hakkab ta ka seltskonnas selleks pidama, kui juba seltskond tema tegewuse- ja wõitlusewäljaks saab. Muutus naisterahwa seisukorras muudab ka tema arusaamist oma õiguste ja kohuste kohta.

Tulewikus täidab seltskond naisterahwa elus seda kohta, mis nüüd perekonna päralt on, ja üleüldjusekasud astuwad isiklike ja erakasude ajemele.

Seni aga, kuni kõik tema mõttekäik ja tundmused wana korra peal seisawad ja uute olude kohased pole, jeni, kui tema seltskonnas ja perekonnas tagasihiskuwaks jõuks on — jeni ei wõi ema oma laste „õige parem“ kaswataja olla. Sest lapsi ei kaswatata mitte olewiku, waid tulewiku jauts.

Waste ka swat aja piawad sellepärast uue aja seisukoha peal olema.

Nii siis tulime meie jellele otsujele, et nüüdne naisterahwas hea lastekasvatataja ei wõi olla; ei maksa siis ta kurta, et nüüdised olud selle kohuse täitmise tema käest ära wõtawad ja seltskonna läte annawad.

Sellega pole siis misgi tõsist põhjust naisterahwa jeltsfondlist tegevust lastekasvatamise pärast kitsendada.

Seltskonna kohus on lapsele ema nii kaua alles hoida, kui lapstel teda tõesti waja on, s.o. imetamise ajal.

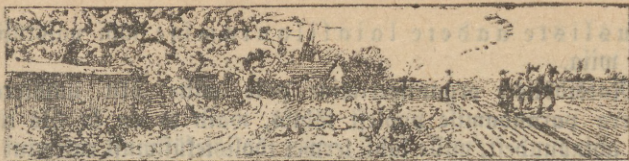
Pärast piab seltskond lapsele kõiki neid asutusi, mis temal ema ajel — „ema“ sõna laiemas ja paremas mõttes — täida wad, tarwitamiseks andma.

Sellega ei ole weel sugugi üteldud, et naisterahwast lastekasvatamisest kõrwale piab liikkama. Just ümberpöördukt, meie näitafime, et naisterahwas tulewikus jellel tööpõllul tähtsa koha wõib omandada.

Kuid iga naisterahwas ei wõi sugugi weel jellepärast, et ta ema on, enese peale niisugust wastutusrikast kohust wõtta, nagu lastekaswatus on. Seda wõiwad ainult need naisterahwad teha, kellel sellekohane soow ja anded on ja kes laialist ja mitmekülget kaswatuseteadlist haridust on saanud.

Minult siis, kui naisterahwas wabas seltskonnas wabalt tõsihiks inimeliks wõrjub; kui ta enese kohuste ja õiguste tähtsusest aru saab; kui ta enese seisukorra kõrgusest, nagu Goethe Prometheus, kõiki minewikujumalaid wõitlusesse kutsub ja hüiab: „Siin seisab ma ja walmistan enese näu järele inimesil“ — ainult siis wõime meie naisterahwast, kui auustufewäärilisest noorejuokaswatajast kõnelda.





#### IV.

### Lõpusõna.

Wõtame kõit lühidelt kokku.

Tööstuseolud muutsivad naisterahwa majanduslise seisukorra põhjani ümber; nad wõtsivad temalt kõit õiguse ja isegi iga wõimaluse ainult perenaiseks ja lastekaswatajaks jääda.

Tööstuseolud häwitasivad naisterahwa tegewusewälja perekonnas ja walmistasivad tema seltskondlisele tegewusele uue tee.

Naisterahwa uus osa põhjeneb tema majanduslise iseseiswuse peal, ja oma uue, muutunud seisukorra tõttu kuulutab naisterahwas mehe eestkostmisele, niihästi politikasse kui ka ühiselusse puutuwates küsimustes, surmaotsuse.

Kuid naisterahwas, kes mehe wõimu alt ära on pääsenud, jaitub kapitalisti ilksesse, kodusest orjast saab ta wabrikuorjaks.

Naisterahwa wabastamise küsimus on oma wiimases ja otjustandwas järgus majandusline küsimus, mis töblisteküsimusega kindlas ühenduses seisab ja ainult ühes töblisteküsimusega oma lõpuotsuse saab.

Naisküsimus ja töblisteküsimus; mis katkestamata sidemetegea on ühendatud, lõppewad ainult uues seltskonnas, siis, kui töö jäädawalt kapitali wõimu alt wabastatud on.

Seega wõib naisterahwas enese täielikku wabastamist ainult nuendatud seltskonnas loota.

Kodanikuseisusest naisterahwaste liikumine wõib küll naisterahwale wast mõne õiguse ja paranduse kätte wõita, kuid naisküsimust ei otsusta ta iialgi.

Kollektiivistilise partei ülesanne on naiskäsitöbliste ja wabrikutöbliste organiseerimise ja poliitikaliste ning ma-

ja andusliste aadete laialilautamise läbi naistüsimust lõpule viia.

Naistööliste organiseerimine pole mitte üksi naisterahwa seisukorra parandamise poolest tähtis, vaid ta on ka üks tähtsimatest abinõudest, mille läbi terwet töölistetüsimust rutemini edendada ja nüüdse jeltskondlise wahetorra ümbermuutmist kiirustada võib.



## S i s u.

---

- I. Põhre naisterahwa majanduslises seisukorras.
- II. Naisterahwas ja seltökondlik elu.
- III. Naisterahwas ja lastekaswatus.
- IV. Lõpufõna.



# Lendleht

Laialise programmiga poliitikaline ajakiri

Tellimisehind: 12 nri eest 1 rbl. postiga, postita 90 kop.; 50 nrt. postiga 3 rbl. ja postita 2 rbl. 70 kop.

## Ilmunud:

- Nr. 1 — Edasi II. Maksab üksikult 20 kop.
- Nr. 2 — Kuulipilduja. Üksikult 15 kop.
- Nr. 3 — Wabariik. 4 kop.
- Nr. 4 — Walinali. 10 kop.
- Nr. 5 — Tsebrikowa kiri Keiser Aleksander III-le. 6 kop.
- Nr. 6 — Teejuht. 1 kop.
- Nr. 7 — Soolaleiba. 15 kop.
- Nr. 8 — Naisterahwas ja tema majandusline seisukord. 7 kop.

Toimetus ja talitus on Harju ja Mööriwahe uul. nurgal nr. 1 Tallinnas, Sõnumete ja Maa talitusega üheskoos.

Aadress: ПЕБЕЛЪ, LENDLEHT.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja **J. Lillienbach**